

EKONOMİLERDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Ekonomi biliminin makro ekonomi ayağındaki mühim değişkenlerden bir tanesi de hiç şüphesiz istihdam. Bilhassa ülkelerin son zamanlarda tecrübe ettikleri dijital dönüşümle birlikte, istihdam seviyesinin bu yeni gelişmeden ne düzeyde ve de ne istikamette etkileneceği sıcak tartışma alanlarından bir tanesi haline geldi.

Prof. Dr. Mehmet Eryılmaz

Tartışmanın bir tarafı, ekonomilerin dijital dönüşümünün “ekonomik tekillik”i, daha yalın bir ifadeyle, insan aktörler arasında işsizliği ciddi biçimde tetikleyeceğini ileri sürüyor. Bu iddialarını da, muhtelif sektörlerde insanların yerlerini robotların ve yapay zekaların almasını gerekçe göstererek destekliyorlar. Nitekim dünyanın muhtelif yerlerinden gelen istatistikler ve haberler kısmen bu iddiayı destekliyor gibi görünüyor. Örneğin; Japonya’nın Nagasaki kentinde, 2015 yılında açılan Henn-na adlı otelin ilk zamanlarında otelde 243 çalışan görev alıyordu ve resepsiyonistten bahçivana kadar tüm çalışanlar robottu. Benzer biçimde, 2016 yılında yayınlanan “Accenture Türkiye Dijitalleşme Endeksi” raporunda, ABD’de 2000 ile 2008 yılları arasında, 5.8 milyon kişinin işini kaybettiği ve kaybedilen işlerin yaklaşık %80’in teknoloji ve dijital dönüşümün doğrudan ve dolaylı neticesi olduğu ifade edilmektedir. Bu ve benzer örnekler bir çok insanda, robotların ve yapay zekaların bir çok sektörde insanların işlerini ellerinden alarak, ciddi bir istihdam krizine neden olacağı yönünde tedirginlik yarattı.

Öte yandan, dijital dönüşümün herhangi bir insan istihdamı problemi yaratmayacağı fikrini savunanlar ise iddialarını muhtelif noktalardan desteklemeye gayret ediyorlar. Bunlardan birincisi, dijital dönüşümün bir yandan bazı

mesleklerin tarihe karışmasına veya robot ve yapay zekalara devredilmesine neden olurken, bir yandan da yeni iş alanları yaratacağı yönündeki iddiaları. Nitekim, yukarıda bahsi geçen Accenture raporu OECD’nin hazırladığı bir başka rapora atıfta bulunarak, bugünün çocuklarının %65’in gelecekte, bugün var olmayan meslek alanlarında çalışacaklarını belirtmektedir. Benzer biçimde, bir çok çalışmada dijital dönüşümle birlikte; yapay zeka mühendisliği, büyük veri mühendisliği ve mimarlığı, dijital etik uzmanlığı, dijitalleşme diyetisyenliği, metaverse emlakçılığı, dijital dönüşüm yöneticiliği gibi muhtelif mesleklerin doğacağı vurgulanmaktadır. Bu arada, geleceğin mesleği olarak zikredilen mesleklerin bir kısmının daha şimdiden söylem formundan eyleme geçmiş vaziyette olduklarını belirtmekte de fayda var. Nitekim ülkemizde

"Robotların ve yapay zekaların bir çok sektörde insanların işlerini ellerinden alarak, ciddi bir istihdam krizine neden olacağı yönünde tedirginlik yarattı."

“Hacettepe Üniversitesi”, “Bahçeşehir Üniversitesi”, “Ostim Teknik Üniversitesi”, “TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi” gibi üniversitelerimizin mühendislik fakültelerinin çatısı altında 4 yıllık yapay zeka mühendisliği bölümleri açtıklarını görüyoruz. Benzer biçimde bugün bir çok örgütte, dijital dönüşüm çabalarını etkin biçimde yönetmek maksadıyla organizasyon şemalarına bir “dijital dönüşüm yöneticisi (chief digital officer)” pozisyonu eklenmiş vaziyette. Öte yandan, robotların ve yapay zekaların işlerini insanlara kaptırması ya da ele geçirdikleri işleri geri iade etmeleri de, her ne kadar daha düşük bir ihtimalse de, istisnai durumlarda mümkün

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü.

olabilir. Hatırlanacağı gibi yazımızın başlarına doğru yalnızca robotların hizmet ettiği bir otelden bahsetmiştik. İlerleyen süreçlerde otelin sahipleri otelde çalıştırılmakta olan robotların yarısını müşterilerden gelen şikayetler üzerine “kovmuş”. Örneğin, otelde yaşanan vakaların bir tanesinde otelin misafirlerini kendisine belirtilen zamanda uyandırmakla görevli robotun, bazı karışıklıklar neticesinde, misafirleri zamanından çok daha önce uyandırarak ciddi bir memnuniyetsizliğe yol açtığı belirtiliyor. Benzer biçimde 2014 yılında, yönetim kurulunda verilen kararlar esnasında bir yapay zekadan destek alan Hong Kong merkezli Deep Knowledge Ventures adlı şirket ilerleyen zamanlarda bu uygulamasından vazgeçmişti. Dolayısıyla istihdam edilen yapay zeka ve robotlardan kafi derecede randıman alınamaması ve ilgili görevlerin insanlara iade edilmesi de zaman zaman mümkün olabiliyor. Öte yandan belki de, robotların gün geçtikçe daha fazla insansı hale gelmeleri ve kimi insanların teknolojiyle artırılmaları ile robotlara daha benzer hale gelmeleri, dolayısıyla insan veya robot olmak arasındaki sınırların gün geçtikçe daha muğlak hale gelmesi bu tartışmayı karmaşıklaştıracak bir diğer unsur olacak.

Özetle, ülke ekonomilerinin, daha da özelden insan istihdamının dijital dönüşümden nasıl etkileneceğine dair tartışmalar hararetle

biçimde devam ediyor. İnsan istihdamının dijital dönüşümden menfi mi yoksa müspet yönde mi etkileneceğini pek yakın bir gelecekte hep birlikte daha net biçimde göreceğiz.

